

Kansen voor een energiek landschap

Dit artikel is in aangepaste vorm gepubliceerd door Henk Kloen in ROM, juni 2002.

Hout uit landschapselementen zoals houtsingels, houtwallen, grienden en bosjes is te benutten als energiebron. Daarmee zijn twee vliegen in één klap te slaan: we geven een impuls aan het landschapsbeheer en bevorderen het gebruik van duurzame energie. Koppeling van beide beleidsterreinen is hiervoor gewenst.

Zo'n 68% van Nederland bestaat uit agrarisch cultuurlandschap: akkers en weilanden, afgewisseld met kleine, veelal lijnvormige landschapselementen. Houtige elementen nemen een belangrijke plaats in: houtwallen, houtsingels en bosjes geven beslotenheid in Oost-Nederland, knotwilgen, grienden en erfbeplantingen accentueren de openheid in West-Nederland. Vroeger benutten agrariërs vrijkomend hout als gebruikshout of als warmtebron, maar door de hoge arbeidskosten is dit niet meer rendabel. Daarbij heeft de landbouw toch al een zwakke economische positie, en staan deze elementen efficiënt grondgebruik in de weg. Houtige elementen komen in toenemende mate in beheer bij niet-agrarische grondeigenaren, gemeenten en natuurbeheerders. Maarook deze nieuwe beheerders hebben steeds meer moeite landschapsonderhoud te bekostigen, ondanks de groeiende behoefte en de mooie woorden in beleidsnota's. Vergoedingen zijn laag, lang niet overal van toepassing en vergen ingewikkelde procedures. Deze problemen treden het sterkst op in het agrarisch gebied, omdat de houtige elementen hier zeer verspreid liggen, over vele eigenaren is versnipperd en deels moeilijk toegankelijk zijn voor beheer.

Functiecombinaties

Indien we in staat zijn het hout dat vrijkomt bij onderhoud van landschapselementen in het landelijk gebied efficiënt in te zamelen, kunnen landschapsbeheer en duurzame energievoorziening elkaar versterken. Ze kunnen samen bovendien bijdragen aan andere aspecten van duurzame ontwikkeling, zoals milieuvriendelijke afvalverwerking, natuurontwikkeling, behoud biodiversiteit, duurzaam bouwen en verbreding van de landbouw. De ecologische en landschappelijke waarde van het landschap neemt hierdoor toe. Landschapsbeheer wordt financieel aantrekkelijker doordat hout voor boeren en andere beheerders een nieuwe inkomstenbron vormt. Dit kan helpen achterstallig onderhoud uit te voeren en aanleg van nieuwe houtige elementen bevorderen.

Een nog nauwelijks benutte, hoogwaardige grondstof komt beschikbaar en draagt bij aan de doelstelling van tien procent duurzame energie in 2020. Volgens een zeer ruwe schatting zou dit twee tot vijf procent van de behoefte aan biomassa zijn. Men voorziet tussen nu en 2020 een groei van deze behoefte van 28 naar 170 PetaJoule, waarbij de makkelijkste bronnen nu al voor een groot deel worden benut.

Contraproductief beleid

In de Nota Milieu en Economie (1997) stelden de bewindslieden van Paars I dergelijke functiecombinaties al voor. Toch blijft de samenhang tussen de relevante beleidsvelden zwak. Maatregelen in het ene beleidsveld hebben soms een zelfs negatief effect op andere. Zo mag hout dat vrijkomt bij het onderhoud van landschappelijke beplantingen van (semi-)overheden niet meer gestort of verbrand worden in verband met milieubezwaren. Men kiest er dan voor om het hout versnipperd terug te storten in de beplanting, wat leidt tot lokale verrijking en verruigen, en vermindering van natuurwaarden. Door hoge milieueisen aan energie-installaties, wordt experimenteren met kleinere eenheden, aansluitend op lokale productie van biomassa bemoeilijkt, en blijven langere transportwegen noodzakelijk. Experimenten die meerdere doelen dienen laten zich moeilijker financieren omdat elke regeling andere voorwaarden heeft.

Stimulerend beleid

Om landschapsbeheer en duurzame energieproductie aan elkaar te knopen, is er een goede afstemming nodig tussen vraag en aanbod van hout, maar ook met ecologische en recreatieve functies. De overheid kan daarbij een doorslaggevende rol spelen.

In de eerste plaats als financier van publieke groene diensten. De overheid kan vergoedingen voor landschapsbeheer verbeteren en regelingen vereenvoudigen, door het werkingsgebied van regelingen te vergroten en ruimte te scheppen voor regiospecifieke invulling van de typen elementen en onderhoudskosten. Voor financiering kunnen verschillende bronnen worden benut, zoals ombuigen

van hectaretoeslagen in de landbouw naar vergoedingen voor 'landschapsdiensten' (modulatie), compensatiegelden bij aanleg van nieuwe bedrijventerreinen, infrastructuur en nieuwe woonwijken. Dit is niet alleen een verantwoordelijkheid van de landelijke overheid, maar ook van gemeenten en provincies. Zij kunnen regionale belanghebbenden zoals recreanten, toeristen en omwonenden laten bijdragen, via bijvoorbeeld gelden voor recreatieve ontwikkeling, toeristenbelasting of Onroerende Zaak Belasting.

Ten tweede is de overheid stimulator van duurzame ontwikkeling op nationaal en regionaal niveau. De overheid kan ontwikkeling van duurzame energiebronnen binnen Nederland nadrukkelijker stimuleren. Dit kan via het energiebeleid, maar ook via invulling in landschapsbeleid op nationaal, regionaal en lokaal niveau, van Structuurschema Groene Ruimte tot Landschaps Ontwikkelings Plan. De aanleg van nieuwe landschapselementen, zowel in het landelijk gebied als in nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, kan worden afgestemd op een bijdrage in de energievoorziening.

Ten derde is de overheid initiator van innovatie en samenwerking over meerdere beleidsthema's. De overheid kan samenwerking tussen individuele landschapsbeheerders en op regionale schaal (bijvoorbeeld landschapszorgsysteem) bevorderen. Dit kan door ook lokale beheerders te betrekken bij regionale planvorming, en meerdere duurzaamheidsdoelen in de plannen op te nemen, zoals koppeling aan regionale energievoorziening. Tevens kan de overheid in ruimtelijke ordening en regelgeving ruimte bieden voor experimenten, en deze financieel ondersteunen. Met name voor ontwikkeling van logistiek, opslag en verwerking in de praktijk is dit van belang.

Het moge duidelijk zijn dat de rijksoverheid alléén de oplossing niet kan brengen. Provinciale overheden en regionale tot lokale samenwerkingsverbanden tussen overheden, bedrijven en particulieren moeten hun bijdrage leveren. De rijksoverheid geeft in het Bestuursakkoord nadrukkelijk ruimte voor een grote rol van lagere overheden. In het kader van het Structuurschema Groene Ruimte 2, Plattelands Ontwikkelings Plan, de Reconstructiewet en de Stimuleringsregeling Gebiedsgericht Beleid kan dit nader worden uitgewerkt. Een regionaal loket voor faciliteren en financiering is essentieel voor soepele uitvoering. Het oprichten van "landschappen" naar analogie aan de waterschappen, of van regionale landschapsfondsen bieden daartoe mogelijkheden.

Stappenplan voor energiek landschap.

De volgende stappen zijn wenselijk voor afstemming tussen vraag en aanbod van hout, en koppeling aan ecologische en recreatieve functies:

- 1. Ontwikkelen van een landschapsvisie voor het gebied*
- 2. Inventariseren van huidige houtige elementen (eigendom, wie voert beheer uit, wat gebeurt er met vrijkomend hout, onderhoudstoestand)*
- 3. Plannen en uitvoeren van achterstallig onderhoud; samenwerking tussen de verschillende eigenaren en beheerders*
- 4. Opzetten van een hieraan gekoppelde logistiek voor het inzamelen en verwerken van beschikbaar komend hout; via cascade-systeem meerdere afzetkanalen benutten waarbij levering aan een biomassacentrale grote rol kan spelen*
- 5. Aanleg van nieuwe houtige landschapselementen waarbij energetische en financiële baten worden meegenomen (omvang, sortering, toegankelijkheid voor oogst)*

Met dank aan DLG (Edwain de Walle), DEVOBO Biomass Totaal (Bert ten Voorde) en Stichting Bos en Hout (Rein Kuiper) voor hun inhoudelijk commentaar, en Stichting Innovatiefonds CLM voor financiële ondersteuning.

Sluit venster